

Učiteljski Tovarš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX. V Ljubljani 1. januarja 1869.

List I.

„Tovarš“ tovaršem.

rišel sem k vam deveto pot,
Kaj dali bote mi za god?
Za dobro jemljem vse, in malo
Za ljubi dar mi bo veljalo.
Ljubezni prosim bratovske,
Pomoči za težave vse,
Da čverst bom mogel potovati,
Blagá vam dobrega dajati.

Staro in novo leto.

Stari znanec, s katerim smo 366 dni vedno skup živeli, leto 1868., se je poslovil od nas, in ne bode ga nikoli nazaj, ker šel je v neznano tujo deželo, iz ktere se nihče ne vrača. — Osorno stojimo in tiho gledamo za njim, ter premišljujemo, kaj nam je obetal, kaj spolnoval. Opustivši politiko imamo pred očmi le to, kar nam je preteklo leto v šolstvu prineslo. Važno, silo važno je bilo to leto za šolstvo sploh in posebno za ljudsko šolo. Kar se je že dolgo časa prej snovalo in pripravljalo, zgodilo se je preteklo leto; šola je bila oproščena (?); dobili smo 25. maja l. l. novo šolsko postavo, ktera ima v 1. §. načelo: „Najviše vodstvo in ogledništvo vseh šol in odgojilnic ima država in bode to izverševala po postavnih gosposkah“. —

Kako se ima ta postava izpeljevati po posamesnih kronovinah, je bilo deželnim zborom kot vladini predlog izročeno, — pa, kako različni glasovi so se čuli iz deželnih zborov po našem cesarstvu! Nekterim je bila ta postava preveč, drugim premalo liberalna. Kar so ta čas v našem deželnem zboru govorili, razlega se še sedaj po časnikih; prinesli smo postavo s prenaredbami, ktere je večina našega deželnega zbora nasvetovala in sprejela. Častiti bralci naj potem sami sodijo, kje je več liberalnosti ali prostomiselnosti — v tem ali v unem taboru. Presvitli cesar še niso te postave poterdili. Ni nam volja še enkrat pretresovati te postave, in razločevati, zakaj da je uno tako, drugo drugače; a toliko rečemo: kdor želi stvar, mora tudi pripomočke želeti, po katerih to doseže, — tedaj od ene strani toliko napadanja zoper duhovščino, ker zastopa vero in národ; — od druge strani pa odbijanje teh napadov in prizadevanje sovražniku orožje iz rok stergati. Tudi naš list je tako bolj skrivaj ktero izbleknil, — a sedaj pa le toliko omenimo, da postave ne morejo drugačne biti, kakor njih čas, ali prav za prav ljudje, kateri postavo delajo; posamesen se ne more ustavljati dereči reki; nihče ga pa tudi ne more siliti, da bi hvalil in do nebes povzdigoval, kar drugi hvalijo in v zvezde kujejo; dolžnost vsacega, ki hoče reč nepristransko soditi, je, da se postavi na občno stališče in ne sodi stvari iz svojega stališča. Kdor tako svet presoja, okoliščine ga ne bodo prehitale; on bo pripravljen to, kar okoliščine prinesó, sprejeti in sebi v prid obračati. Veljave pa ima vsak človek le toliko, kolikor si jo sam dati umè. Dandanes veljá le tisti, kdor druge prekosí s svojo delavnostjo. Imeli smo pretečeno leto pervikrat splošni učiteljski zbor. Že pri zboru se je videlo, da nekteri od zbora pričakujejo, kar jim tak zbor nikakor dati ne more. — Take zборе, bodi si, da jih vlada ali učitelji sami skličejo, bomo imeli v prihodnje večkrat; poglobitni namen pa jim more biti, da pomagajo učitelju k nadaljnemu izobraženju in omiki; učitelji naj se zavedajo svoje veljave, pa tudi svojih dolžnosti v človeški družini; zraven tega pa taki zbori zastopajo tudi šolske koristi na zvunaj. Ali se pa učiteljem spolni, kar prosijo, to je vse drugačno vprašanje; to le prihaja od občnega stanja dežele in deržave. Sleherni, ki to umè, ne bo

tedaj takim shodom druge veljave pripisoval, kakor jo zares imajo; o njih vrednosti ne morejo soditi vdeleženci, marveč drugi nepristranci.

Kaj nam bodeš pa prineslo, ti novo leto, ki te danes pervikrat pozdravljamo? Obetaš nam novo šolsko postavo, ktera bo spodrinila dosedanjo politično (politische Schulverfassung); prineslo nam bodeš nove gospodarje in prednike po šolah; povej nam pa vendar, ali bodo novi gospodarji bolj radodarni, bolj milega in ljubeznivega obnašanja do nas učiteljev! Kaj pa, ko bi mi s šolskim nadzorništvom iz dežja pod kap prišli, in bi se nad nami spolnile besede judovskega kralja Roboama? E pa, kdo bo kej takega pričakoval! če nam drugo vse odpade, ostane nam zlato upanje boljših časov, akoravno ne še precej jutri, pa vendar enkrat; a boljšo prihodnost si pa moremo sam izaslužiti. — Preden pa tebe, staro leto, dalje pustimo in ti popolnoma slovo damo, očitati ti moramo, zakaj si politično obnebje tako prepél s črnimi oblaki, da je med národi nastala tiščina, enaka v soparnih vročih dnevih pred hudo nevihto? Če nam tvoj naslednik ne razžene hudih oblakov, nas bo bližnja prihodnost potisnila v grozne zmešnjave in britkosti. Pa ti leto, si le kapljica iz morja neznanе večnosti, in večni vladar bo tudi skerbel za nas ta čas, dokler tudi ti ne mineš v morju, iz kterega si izšlo. „Upaj sèrce žalostno“!

Š i b a v š o l i.

Po ukazu slavnega ministerstva za poduk se sedaj v dunajskem učiteljskem društvu „Volksschule“, v učiteljskem društvu na Zgornjem Avstrijanskem in morda še kje drugod posvetuje, ali naj se v ljudski šoli šiba popolnoma odpravi, ali ne. Kako se bode to ukrenilo in določilo, ne vemo; toliko pa vemo iz svoje večletne skušnje, da šiba pri nekterih samopašnih otrocih o pravem času čuda dela. Mi sploh pri odgoji šibe za navadni pomoček nikakor ne odobrujemo, vendar pa menimo, da naj bi šiba ne šla za vselej iz šole. O šolski šibi šolski možje t. j. pedagogični pisatelji že davno pišejo, pa se še sedaj niso sedinili.

Eni pravijo, da prava odgoja ne pozná šibe in da se sploh telesne kazni ne vjemajo s človeško prosto omiko, in tudi ne s pravo kerščansko ljubeznijo; drugi terdijo, da se pri nepokornih in sploh samoglavnih otrocih ne opravi brez šibe. Pervi imajo pred očmi nekdanjo staro, res večkrat preojstro, šolsko verdevanje, in imajo prav, ko pravijo, da se šiba ne strinja s pravo omiko; ako pa hočejo, da se šiba popolnoma odpravi iz ljudske šole, se nagnejo k mehkti, ktera ravno toliko in tako škoduje, kakor prevelika ojstrost. Prava odgoja človeka spodbuja, da se lika na sercu in v glavi in mora zato tudi odpravljati vse, kar je temu namenu na poti. Pri tem pa odgojnik ne shaja vselej z navadnimi pomočki, temuč rabiti mora večkrat tudi nenavadna in, bi rekel, umetna sredstva — enako zdravniku, ki bolnika zdravi s strupom. Kdor mladino izreja, kmalu vidi, da se pri posamnih otrocih in v vseh okolščinah ne shaja brez sile. Ali bode v takih primerljajih odgojnik pravo odgojo odlašal na pozneja leta, kedar bode že prepozno? Nikakor ne! v takih okolščinah se mora huda razvada naglo zatreti, in treba je, da se telesno kaznuje, da hudobno seme dobrega ne preraste in ne zmaga. Modri odgojnik ima vedno pred očmi vodilo, da telesne kazni nikoli ne rabi zoper mladostne pogreške in slabosti, temuč le zoper stanovitno nepokorščino in zoper hudo termoglavnost, in sicer prav prav redko. Previdni učitelj dobro vé, da mladost marsikaj, in, bi djal, naj več napačnega stori le zovoljo tega, ker še ne zna prav soditi, in da se nobena natorna postava ne odpravi s kaznijo. Sploh pa naj si vsak učitelj dobro zapomni, kaj pravi neki slavni pedagog: Naj večja odgojnikova modrost je ta, da otroka varuje, da ne stori kaj, kar bi se moralo kaznovati.

P.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Glej ta spis v lanskem tečaji!)

Mična ta pokrajina, ktere srednja visokost iznaša 1200', deli se na sledeče predéle:

a. na goratino litijsko med Savo in višnjegorsko cesto s kotlino litijsko na severji in s široko dolino reke Mirne (mokronoške) na jugu;

b. na pogričje trebanske ob obeh straneh novomeške ceste med zgornjo Mirno na severo-vzhodu in zgornjo Kerko do nje zavoja pri Soteski na jugu;

c. na goratino mokronoško, ktera se je derži s kerškim poljem na jugo-vzhodu, pa

d. na Gorjance za doljno Kerko na hervaških mejah.

a) Litijska višava je 4 milje dolga, 1 milje široka, nagnjena na vse strani in sega na zahod do Ljubljane, na vzhod tje do Save. Herbte ali grebene ima tri vštric deržeče in široke. Na najsevernejšem koncu je Kum ali Holm, iz visoke planote vzdiguje se nad samo Tavo pri Zagorji 3846'. V savski dolini ima Zagorje 834', Sava sama 648', na južnem kraji ob ljubljanski cesti imajo Šmarje 1617', Višnjagora 1262'. V mokronoški dolini ima Mirna 787', potok Mirna nad izlivom v Savo 600'.

b) V trebanskem pogričji ali berdji, ki je videti kakor čudna zmes dolinic ali rup, ima cesta med Trebnim in Mirno-pečjo 1102'. V dolinah ima Trebno 877'. Na zahodnjem nagibu (h Kerki) ima izvor Kerke 870', Novomesto 608' vis.

c) Goratina mokronoška take tvorbe, kakoršne litijska, dosega na glavnem herbtu in sicer na zahodu nad Dobencem, kjer se derži trebanske (goratine) 1711' visokosti, v sredi nad Trebelnom 1092', na vzhodu v Novigori nad Družemi 1800'. — Na vinorodnem $2\frac{1}{2}$ milje dolgem in $1\frac{1}{2}$ milje širokem kerškem polji ima Kostanjevica 441', Sava pri Sevnici 540', pri Brežicah stajerskih 414'.

d) V sprelepih Gorjancih, ki kažejo lične kljukaste obrise pa gozdnate rebri z dokaj razrastki, obrobljaje $2\frac{1}{2}$ milje na dolgo kerško polje, ima najviši verh Trebež južno od Kostanjevice 2543'. Sedlo na cesti med Novim mestom in Metliko je še 1980' visoko.

J. Kakošna pa je druga dolenska stran?

O. Vso drugačno podobo dobiva Kranjsko za kerško dolino in na zahod od Višnje gore, če potegnemo ravno čerto od Severina (hervaškega na Kolpi) k Gabru (Gabrovcu) v metliškem okraji, in če se ozremo po globoki dolini čermošniški h Kerki proti Soteski in če se ozremo na severo-vzhod okoli sterme apnenčne brežine.

Gorjanca najdemo pogričje vse drugačne sestave. Neravne planote so primeroma tú 1200' visoke ter imajo nizke in

kepaste verhe, ti pa napolnujejo dolge in globoke (600—350') so doline, ktere se odpirajo ali h Kerki ali h Kolpi. Ta kraj se imenuje sploh metliško ali čer nomeljsko pogričje. Naj višja tla severja (1000—1200'), valovita ravnina je primeroma 800' (doline 300—350') visoka, dasiravno se vzdiguje iz nje kepa Cirknika 2628' visoko. Metlika stoji samo 592', Černomlj (na Lahinji) 458'. Breg reke Kolpe ima na jugu pri Vinici 487', nad ustjem Kamenice na meji 328'. Metliška berdovita stran je torej najniža v deželi.

J. Dosihmal ste mi pravili od gorenskih in nekaj od dolenskih gora, povejto mi še kaj od drugih krajev, ktere še nisva v mislih imela!

Oče govoré dalje:

3. Nad metliškim pogričjem pa nad dolino gornje Kerke na severo-zahod in od Višnje gore do Babne gore na ljubljanski ravnini začenja povsod s skoro stermimi stenami od poprejšnje popolnoma različna pokrajina, sestavljena iz visokih gozdnatih planot in širokih na jugo-vzhod stegnjenih berd, med kterimi leže tudi na jugo-vzhod deržeča, kamnita korita in globoke doline s ponikvami. Ker jej manjka virov in tekočih vod, imenujejo to stran Suho Krajino. Na severji vzdiguje se sterma s skalnatami verhi nad ljubljansko ravnino, na zahod odkazujejo jej mejo (goropisno in geologiško) planinska, cirčniška pa loška dolina; na jug sega nje tvorba povsod za Kolpo na Hrvaško in na Krajino vojaško ali Granico.

To stran pokrivajo veliki gozdi, vendar nima potokov, ki bi po verh zemlje tekli, njene vode, kar jih je, so vse ponikvarnice, ki časi prihajajo, razun treh tekočih na sever v Ljubljaničo in reke Čubranke, ki teče v Kolpo; vzrok temu so različni viseči skladi, kteri se tako čudno prepletajo in podirajo. Viših planj in herbto v se šteje v tej strani čez 10, in vsa ta sestava derži od severo-zahoda na jugo-vzhod. V tej strani so veliki bukovi gozdi, suhe doline in kotline pa globoki debri; tekoče vode se izgublajo tú v votline in požiravnike, tam zopet previrajo na dan, verhovi in gorske kepe so zelo različne, trate in pašniki zlasti po planjah so zelo prostrani; vse to podaja tej pokrajini nenavaden obraz. Planote in berda so navadno 2—3000', kotline 1400', globokejše doline 800' visoke. Nagnjena je samo na severo-zahod in jugo-vzhod (k Ljubljaniči pa h Kolpi.)

(Prih. dalje.)

Stari in mladi Slovenec.

(Glej ta spis v lanskem tečajju!)

Kotva.

O. Pa tudi kotūka, kotka, kotvica α) felis, β) ancora; nota lat. catus, catta, nhd. katze.

S. Nsl. kotva, pravite. Nekteri pišejo za lat. ancora sidro menda po gr. *σιδηρος* železo, jeklo; navadno maček v obeh pomenih. Ker je stsl., rus., pol. in česk. kotva in kotev, bi rad, da se rabi i novoslovenski, vsaj za ancora ali sidro.

O. Imaš sicer nsl. kotiti gignere, kotati volvere, od kodar stsl. kotiči cylindrus.

S. Kotiči Vam je tudi cella, mansiuncula, serb. kočina; kotarū fines; kaj pa kotera, kotora pugna, rixa, koterati coarguere, kotorati se pugnare, kotoriv-ljiv-nikū rixosus, pug-nax, inobediens; ali so v zvezi s kot-iti-ati, ahd. kottr, ali s koteryj, kotoryj quis?

Kočiti se.

O. Kočā se na pr. kočīši se legosta; quid significet, ignoramus.

S. Na gorenjem Kranjskem je koč pregrajen kraj za odstavljenе telca, prasca ali sploh govedo, katero dobiva kaj posebne kerme; od tod morebiti kočljiv (nem. hackelig, heicklich), kočljivost, in kočiti se, ter celo stsl. kotějnū adj.

O. Kotějnū adj. significatio nobis ignota: stavetū liše kumiromū trapezy kotějnyę.

Koštuna.

O. Fabula, comoedia, nugae (cf. kost-, gr. *κότος* alea); košti gracilis.

S. Pač čudna beseda! Koštunovati — nistvovati fabulari, iocari, koštuninū — nikū iocosus, — nistvo iocus. Spominja me tolikrat slišane „kunšten, kunštovati se“. Koštuny pl. f. scurrilitas, cod. bulg. šęgy.

Košulja.

O. Indusium, košulica.

S. Beli Kranjci moji nosijo košulje in košuljice. Sicer pišete: nsl. košulja indusium, „körbchen für haselnüsse“; mar ne kozulja, ali kozulj (Erdbeerköcher)?

Kraj.

O. Extrema, littus, finis, kraj ušese lobus, cf. vüskraj, iskri adv. prope cum gen., confinis; vüskraj mene, konja itd.

S. Nsl. „Kranjec male a kraj derivant“, pravite. Tega omenjam le, da povém, kako razlagajo sedaj že Kranj, Kranjec: a) iz karn (skalnat verh, Carnia, Valvazor, Schlözer), b) kraj t. j. meja (krajina, pars extrema, confinium, marka, fines Italiae, Linhart, J. Erben), c) kraj t. j. dežela sploh (regio, provincia, cf. Hicinger), d) po gradu ali mestu Krajnskem, na skalnatem kraju ali ostrogu nad vtokom reke Kokre v Savo (stsl. krajni adj. ἀκρος, ἀκροτατος extremus, Krajni grad, Acropolis cf. Šembera pg. 186. 187. Zap. Slované).

Kračkü.

O. In pokračilo gressus cf. scr. çrank ire.

S. Česk. je krok gressus, pokrok progressus (Fortschritt); nsl. k o r a k, korač, koračaj, korakati, koračiti in kračiti; k r a č a coxa, okrak pes suillus itd.

Kramola.

O. Seditio, insidiae, tyrannis, turba, bellum; kramoliti kogo turbare, — se pugnare, — lovati — listvovati dissidere; kramolivü — linü seditiosus p. kramolina mysli, vešti, mesta, publicus; — listvo turba -nikü, -nica novas res moliens.

S. Brat moj na vzhodu ima kramolü „lärm“, pišete Vi; jaz pa imam kramljatiloquor, kremelj sermo, ter primerjam stsl. govoriti, govorinü seditiosus (vid. Jezičn. VI. str. 23).

Krajati.

O. Krajaj-ejši scindere na pr. hlêbü cf. magy. korej frustum panis, krajec, rad. kra secare.

S. Pa tudi krojiti, krojitelj secans, krojilo ensis, nsl. kroj, krojič, krojač ali krajač sartor.

Kremli.

O. Castrum, kromü arx cf. rus. kroma befestigung.

S. Kremelj ali kremelj je grad v Ljubljani, kakor v Moskvi! Jarnik spričuje, da je na Koroškem kremelj a) das Gespräch, b) die (innere) Festung; od tod kremlica, nekdaž terdnjava (zdaž razvalina) zoper Turke, po narodni pesmi: „Oj ti pre-

ljuba kremlica, ki si naša zabranica! Morebiti se vjema z naslednjim kremij-ene, nsl. kremen silex, ardor p. kremenit otrok (lebhaft), ali tudi s kreniti se (nam. kremiti, kakor stsl. krenü n. kremy) inniti.

Krivü.

O. Kar nsl. obliquus, curvus, nequam, noxius, pravus.

S. Pišem sedaj skor le kriv in krivica; zakaj bi ne pisaril tudi: kriv da, krivnja culpa, crimen, krivina, krivota, krivost curvatura, iniustitia, iniuria, krivljiv-ost (Murko); krivec je nsl. aquilo, reus, krivok serb. strabo, krivak bulg. krummer hirtenstab, krivogled, krivonog, krivopet, krevljast curvus cf. krevsati beim gehen mit den füssen aneinander streifen.

Krina.

O. Tudi krinü modius, krinica hydria, catinus, olla, urna; krinü liliun pa je iz gr. *κρίνον*.

S. Mar ni krina iz s-kriti? Krina serb. labellum, krinca scutella; rus. krynica cisterna, nsl. krnica lacus (presskufe), vortex; krinčica t. j. skrinja-njica arca, arcula, locus; krinka pa je šema (larve).

Krūma.

O. Krūma, krūmlja (i krūmü rus. kormü m.) a) cibus, pabulum, victus; b) krūma gubernaculum, puppis, krūmlja gubernatio p. crikovna; krūmčaja t. j. knjiga liber iuris canonici, graecis *πυδάλιον* dictus.

S. Jaz pišem kerma, kermi a) alere, pascere, kermitelj-nik educator, nutritor, kermilica-iteljница nutritrix, kermilec paedagogus, kermljenik, kermnik stsl. krūmnikü alumnus, — nica alumna, krūmilište locus nutritionis; kerma, kermi b) gubernare-crikvi, korabi ili korabli (gr. *κάραβος*, scapha e vimine et corio, korab čes. cortex et navis), kermar, kermitelj; stsl. krūmičij gubernator (magy. kormany, koroman steuermann), kermilo-lce, kermilnik-nica, kermil-iteljstvo, kermljenje, kermovanje gubernatio itd. — Pa ni moj Krim nam. Kerm, kjer raste dobra kerma? Krūmljati se stsl. epulari cf. nsl. kremljati.

Koristne stvari.

Krivoglednost.

Krivoglednost se še le zapazi čez nekoliko časa, in to toliko hitreje, kolikor dalje dete v stran gleda. Lahko se pa še pomaga tej napaki, ako se dosti zgodaj zapazi.

Kakor dete ne more koj rabiti nog in drugih počutkov, ravno tako tudi z očmi ne more precej delati. Mati narava se dostikrat, kakor vidimo, sama maščuje, ako njene postave prestopamo in se ne ravnamo po njenih pravilih. Tako, postavim, se skrivé detetu noge, ako ga prezgodaj hoditi učiš i. t. d., ravno tako je tudi z očesom. Dete precej pri začetku ne vidi dobro in razločno, temuč le nekoliko blišči se mu. Čez nekoliko tednov pa zadobi popolnoma pravilen pogled, ali jako slab je še. To je tisti čas, ko naj večkrat matere same iz prevelike ljubezni do svojega deteta ali pa pestunje otrokom oči pokazé in jih storé, da postanejo krivogledi, kajti nosijo jim pred oči razne reči, ktere so jim zanimive, toda preblizo jim jih nosijo, kajti pogled je še preslab.

Vsakemu je znano, kako težko se odpravijo napake, kakor n. pr. jeclanje, kriva hoja, i. t. d., krivoglednost pa še najtežje. Dokler je dete še otrok, še nima pameti, torej se še preveč boji. Ko pa je odrastlo in postalo deček in mladeneč, je pa že napaka preveč vkoreninjena. Dvorni svetovalec Dr. Stromayer je prišel na idejo, bi se li ne mogla ta napaka odpraviti, ter je poskušal svoje umetnosti na merličih. Slavni Dieffenbach pak je prvi to mertvo misel Stromayerjevo oživel in sicer praktično. On je skerkno preiskoval vse vzroke te napake, ter je iznajdel umetnost, po kateri se ta nadloga odpravi. Ta poprava terpi le 1 — 2 minut in je, ako je zdravnik pripraven, brez vse nevarnosti.

Neprecenljiva dobrota je cepljenje koz, ktero je iznajdel prvi Anglež, Jenner 11. majnika 1796. leta. Koliko tisuč ljudi se ima tej umetnji zahvaliti, da imajo zdrave in dobre oči. Naj več je vsakemu znano, kakošno je cepljenje koz, ali gotovo ne tako, kdaj je pravi čas za to. Okrajni zdravnik na deželi odloči en dan, in takrat vcepi vsem otrokom brez razločka starosti koze. Naj boljši čas je, kedar je dete 17 do 30 tednov staro; kajti do sedaj je vedno le mleko uživalo in torej še nepokvarjeno naravno moč v sebi imelo. Ako se dalje prevdarja, se lahko kmalu previdi, da zato, ker po cepljenje pride neka

merzlica, niso zato pripravna vsa deteta. Ako se detetu prikažejo ravno zobje, ali če ima kako drugo, posebno pa, če ima očesno bolezen, ni za cepljenje. Ravno tako se tudi preslabotnim in premladim detetom ne smejo kože cepiti, kajti lahko potem nevarno zbolé.

Dopisi in novice.

Iz pod Grintovca. Tvoje vabilo, ljubi „Tovars“, da bi se vsi kranjski učitelji združili in pristopili v novo učiteljsko društvo na Kranjskem, me je zeló, bi rekel, do solz ganilo. Kdo kje potrebuje več podpore in spodbude, kakor ravno ljudski učitelj? in kje bi je dobival, če ne iz svojega tabora? Vse na svetu je tako vstvarjeno, da si mora samo pomagati, če hoče shajati in napredovati; vsem kliče pregovor: „Pomagaj si sam, in Bog ti bo pomagal!“ Mi učitelji to resnico davno davno skušamo, in kdo bi bil li tako aboten, da bi pečenih tice pričakoval od drugod, kakor sam od svojega truda in prizadevanja! Bratje, sedaj je čas, da tudi mi na Kranjskem vstanemo iz terdega spanja, da ne hodimo posamni — temuč v družbi, v pravi bratovski zlogi, iz ktere nam blišči boljša prihodnost. Naše učiteljsko društvo mora biti pravo krepko zavetje v vseh naših okoliščinah. Kedar bode komu treba tolažbe, dobiti je more v društvu, — kedar bode kdo iskal pomoči, prihiteti mu more društvo na pomoč, — kedar bode kdo potreboval dobrega svéta, dati mu ga more društvo, z eno besedo: učiteljsko društvo mora biti vsakemu učitelju vse. Kedar pridem v Ljubljano, bodem naj pred prašal po mirni sobi učiteljskega društva, in tam upam dobiti vsaj kterelega svojega brata, ki mi bode vedel o tem društvu veliko veselega povedati. Z Bogom, ljubi „Tovars“. Bog ti daj srečo in pogum!

Iz Gorenškega. So gospodje, ki mislijo, da učitelj povzdigo sadjereje ne more drugače pospeševati, kakor, če ima sam manjši ali večji sadjerejni vert. Tim v dokaz, da to ni res, in sodelalcem v spodbudo, da se v sadjereji veliko lahko zgodi, akoravno kdo nima ne velike, ne majhne sadjerejne šole, povem to le:

Pred dvema leti je bilo, ko na Gorenskem nekemu možu rečem: Vi imate velik zelnik, zelje je pa silno dober kup (100 glav je 1 gold. 30 kr. veljalo). Pustite svojemu sinu, da na koncu zelnika stirjaški seženj z jabelčnimi peškami obseje, kako, mu rad pokažem. Mož je bil zadovoljen. S sinom posejeva nekaj pešek. V šolskih jesenskih praznikih predlanskega leta sem imel priložnost, imenovano gredico ogledati, drevesca so bila 3' do 5' visoka, lepo opleta in silno lepa; fantu pokažem, kako naj spomladi te divjake požlahtni. Okoli sv. Jurja letos dobim pismice od imenovanega mladenča, da je vse divjake 3" do 5" od tal pocepil. O letošnjih jesenskih šolskih praznikih pridem zopet v ta kraj; prva pot mi je do požlahtnjenih jabelk.

Kako se začudim, ko vidim okoli pedeset cepljenih drevesec, naj več po 4' do 5' visokih, čverstih in ravnih kot sveča. Mož in njegov sin se čudita, da so spomladi pocepljena drevesca tako zala zrastle

in se tako zelo zdebela; meni sta se pa tudi zahvaljevala, da sem ju podučil, da bota s tako majhnim trudom in brez izdajanja denarja prišla k lepim drevescem. Čez dve leti bodo že dobra, da se na stanovitne kraje presadijo. Letos sta še dva druga dečka iz te vasi ravno tako peške nasejala, ker si po tej poti hočeta drevesec rediti; tako bode rastlo veliko iz majhnega. Dragi sodelalci, kateri nimate sami vertov, naj vsak še letos saj po tej poti poskerbí in za sadjerejo kaj stori; v malo letih bode naša domovina lep sadni vert.

Iz Predoselj nad Kranjem. Novo leto imamo. „Z Bogom začni vsako delo, da bo dober tek imelo“ tako beremo v našem šolskem berilu. Tudi ti, „Tovarš“, začeniš danes svoj deveti tečaj in vem, da ti je o novem letu tudi ta pomenljivi pregovor pred očmi. Bog te ohrani še mnogo let v prid nam slovenskim učiteljem in na blagor domačega šolstva! Upamo, da boš nam tudi za naprej zvest tovarš v vseh zadevah in primerljajih našega težavnega stana. V svojem povabilu v zadnjem listu preteč. l. si prav rekel, ko si djal: Če smo učitelji kedaj potrebovali svojega lista, ga potrebujemo gotovo sedaj, ko se nam začinja nova doba“. Bog daj, da bi se tvoje pravično voščilo — da o novem letu ne bode nikjer slovenskega učitelja, ki bi ne imel svojega „Tovarša“ — prav do pičici uresničilo, kajti le tako, če se bomo učitelji eden z drugim in vsi z vsemi dobro porazumljevali, bomo čakali boljših časov, kakoršnih si sami za se in za šolstvo voščimo. Žalostno je, da še sedaj nismo vsi slovenski učitelji toliko napredovali, da bi spoznali, kako treba nam je edinosti in zloge, katero pa si ravno stvarimo s svojim šolskim časopisom. Naprej, dragi bratje! hitimo za omiko, da nas omika ne prehití in za seboj ne puští!

Iz Ternovega na Notranjskem. Jako važen je za nas ljudske učitelje, in verlo lepša liste „Tovaršev“, spis z naslovom: „Zemljepisje v ljudski šoli“. Prav bi bilo, da bi se ta spretni spis, enako g. Živkovtomu sestavku: „Človek in narava“ še posebej tiskal. Tako bi ga dobila v roke tudi naša mladost. To pa bi bilo gotovo veliko vredno! — Prašam pa dalje: ali bi ne bil to velik napredek, ako bi dobili v naše ljudske šole knjižico „Zemljepisje?“ Ker imamo g. Kozlerjev „zemljevid“ slovenskih dežel, bi potem mladino prav lahko učili v zemljepisju, kajti imenovana knjižica bi obdelovala ravno te dežele, ki je ima zemljevid. Torej mislim, da bi nikakor ne bilo napačno, ako bi se spoznala moja, in gotovo vsacega družega slovenskega učitelja želja, da se spis v „Tovaršu“ „Zemljepisje v ljudski šoli“ še posebej dá natisniti! ¹⁾ Po pravici ti povem, ljubi „Tovarš“, da te vselej težko pričakujem **2.** in **16.** dan v mesecu, ker te te dni navadno dobivam. Ne vem, da si se mi tako prikupil. Čudno je, res prečudno je, da ti nekteri učitelji še vedno herbet obračajo, ter ti zapirajo vrata. ²⁾

Iz Notranjskega. (Napredovanjska kmetijska šola.) Po spodnjem Avstrijskem in tudi nekoliko drugod snujejo tako imenovane

¹⁾ To bomo poskerbeli.

²⁾ „Prazni klasi nosijo glave visoko“.

Vredn.

Vredn.

„napredovanjske kmetijske šole“, ker sl. ministerstvo kmetijstva v svoji spomenici želi, da bi se v vsi Avstriji vpeljale take šole, za ktere naj bi res vsakteri učitelj si prizadeval, da jih osnuje, ker te so potrebne, če hočemo na boljše priti. V tej šoli naj bi se vsi v kmetijstvo spadajoči nauki po okoliščinah kraja podučevali. Tukaj naj bi se podučevalo v sadjereji, murvoreji, v svilstvu, vinstvu, živinoreji, čebelarstvu, poljedelstvu, gozdnarstvu in sploh v kmetijski kemiji. Mislim, da na Kranjskem naj bolj kaže, da bi se take šole imele ob nedeljah in praznikih popoldne po božji službi. Tudi se bodo kraji dobili, da se bodo v zimskih večerih lahko vstanovile. Na Kranjskem naj sedanji dečki nedeljske šole in tudi drugi starejši ukaželjni hodijo v take šole. Da bo pa učitelj mogel tu podučevati, mora mnoge slovenske in nemške kmetijske knjige brati.³⁾ Vodilo učiteljev za te predmete na Slovenskem naj bi bilo: „Ponovilo potrebnih naukov za nedeljske šole na kmetih, 3. del.“ ker v tej knjigi, ki jo je sl. ministerstvo priporočevalo za nedeljske šole, se popisujejo imenovani predmeti razun kmetijske kemije. S temi bukvami, če jih učitelj zna rabiti, se bo veliko veliko storilo za našega, še premalo podučenega kmeta. Za poduk v kmetijski kemiji naj si vsak učitelj preskerbí Vertovčovo „kmetijsko kemijo“,⁴⁾ ker ta knjiga obsega vse od kemije, kar smo se na Dunaju po 2 uri na dan od nje učili.

Ker je pri takih učbah kazalni poduk naj bolj tehten in zdaten, si bo moral učitelj po moči tudi te pripomočke poskerbeti. Sadjerejno šolo bo učitelj sam napravil. Čebelarstvo se z majhnimi stroški pričnè, ali pa se kak čebelar v vasi dobí, da rad svoje čebele ukaželjni mladini razkazuje. V drugih predmetih se bo tudi manj ali več v kazalnem poduku storilo in tako se bodo ti nauki pospeševali; zatorej, sobratje! podučujmo na podlagi imenovanih knjig, in prepričali se bomo, da nam bo domovina v malo letih za to hvaležna, na drugi strani bomo pa kazali, da blage namene sl. ministerstva razumemo in z združenimi močmi pospešujemo blagor Avstrije.

— Gospod Milivoj iz pod Triglava se jezí, da mu od onih učiteljev, ki so letos pretečene jesenske praznike bili na Dunaju, nobeden kaj o tem ne spisuje. Jaz mislim, da je komaj kteri iz med 200 na Dunaju bivših učiteljev bolj popolnoma popisal, kaj, kako, koliko in s kterimi pripomočki smo se učili, kakor ravno „onih eden“ namreč g. J. Tomšič v „Novicah“. Tudi menim, da so „Novice“ časopis, iz kterega je svet zvedel, da nismo hodili po svetu za „nebodigatreba“. Ker nam je g. Tomšič že na Dunaju rekel, da bo on v „Novice“ vse napisal, kako in kaj se je tam godilo, smo pa drugi molčali. Dr. Costa je tudi une dni sam poročal, koga in kako so na Dunaju v gospodarskem kongresu govorili in skleпали, pa mislim, da nihče ne tirja ravno o tej reči tudi od g. Zevnika kak spis. Zakaj je pa g. Tomšič v „Novice“ pisal namesto v „Tovarsa“, naj ga pa g. Milivoj samega vpraša. Da bi se ravno tista reč v

³⁾ Silno koristne knjige o kmetijstvu, ktere smo na Dunaju od sl. ministerstva dobili, tudi radi posodujemo, svojim bližnjim sosedom, da jih preberejo. Pis.

⁴⁾ V sercu me je bolelo, ko sem slišal od več slovenskih učiteljev, da imenovanih dveh knjig ne poznajo. Pis.

„Novicah“ in „Tovaršu“ obdelovala, se mi ne zdi sposobno, ker vsak domoljubni slovenski učitelj prebira „Tovarša“ in „Novice“. Pisavec teh verstic je sicer tudi v eni in drugi reči, katero je na Dunaju videl in zvedel, menil pisati, pa misli, da se ne spodobi, ker, kar je g. Tomšič prav dobro pričel, bo gotovo ravno tako dobro tudi doveršil, in kar eden dobro naredí, tam ni treba dveh ali več pomagačev.

Iz Ljubljane. Kakor druga leta, tako so tudi letos imeli otročiči ljubljanskega mesta in ž njimi tudi njih dobrotniki in dobrotnice v nedeljo pred božičem, veseli božični kres v ljubljanski čitalnici; razloček je bil le ta, da število obdarovancev še nobeno leto ni bilo toliko, kakor letos: 104, — 59 dečkov in 45 deklic — oblečeni od nog do glave; to ni kar si bodi, pa se je vendar letos zgodilo. Tu se vidi, kaj stori vse združena moč in nevtrudljiva pridnost. Sej pri gospodu dr. Orlu domače gospé in druge 6 tednov niso družega delale, nego otrokom obleko pripravljale in šivale. To početje se je nekako v našem mestu udomačilo, in ljudje brez razločka v jezicih obilno donasajo svoja darila, ker le tako je mogoče izpeljati delo, ki višej stane od 900 gl.

Omenjeno nedeljo o pol enajstih se zberó dečki iz raznih šol v mestni šoli pri sv. Jakopu in gredo do čitalnice, kjer se jim deklice iz nunske šole pridružijo. Marsikteremu otroku se je videlo na opravi, kako zeló je potreben obleke, in vsacega človekoljuba je moglo v serce ganiti, videti, koliko obleke so pridne gospo in gospodičine v tem kratkem času naredile.

V čitalnici se je zbralo k tej svečanosti prav obilo odličnih gospodov in gospá, med njimi tudi gospod stolni dekan dr. Pogačar, in visokorodna gospá pl. Konrad-Eibesfeldova. Gospod dr. Orel, začetnik in duša vsega tega početja, je povdarjal v svojem nagovoru, da se je to početje v Ljubljani nekako udomačilo, in drevo pred 4 leti vsajeno je posebno letos obilen sad obrodilo, ter pristavi na koncu svojega govora, da to početje ne sme v Ljubljani nikdar prenehati, kar mu gotovo vsi iz serca priterjujemo. Čitalnični pevci eno zapojó in potem dobé iz rok plemenite gospé Konrad Eibesfeldove deklice svoja darila; gospod stolni dekan pa delé dečkom njih odmerjeno obleko. Otroci se napravijo v novo pražno obleko, která se jim je kaj lepo podajala, ker g. mojster Maršalek zna to prav lepo vrediti. Otroci sami ne vedó, pri čem da so, ko pridejo z novo obleko v dvorano. Tukej so prav lepo in kerščansko otrokom in vsem nazočim govorili gospod dekan, ter nas spominjali revščine, v kateri je sin božji na svet prišel; primerno so povzdigovali kerščansko ljubezen in usmiljenje do ubogih ter omenili tudi ranjkega g. prošta Antona Kosa, ki so lani otrokom darove delili, pa jih tudi v svoji oporoki niso pozabili, in so otroke opominjali k rednemu šolskemu obiskovanju, k lepemu življenju in k hvaležnosti do dobrotnikov, kateri so jim letos zopet tako vesele božične praznike napravili; poslednjič se pa zahvaljujejo v imenu otrok vsem dobrotnikom in dobrotnicam. — Na mizah je pa še nekaj bilo za otroke pripravljena — pogača, katero so naši peki za „Bog plačaj“ spekli, in jabelka. Obdarovani otroci se veselo razidejo; tudi mi nazoči smo se z otroci vred veselili, in Boga hvalili, da je na-

klonil serca dobrih ljudi, ki pripomorejo, da uboge sirote morejo v zimskem času v šolo hoditi. Radostnega serca kličemo: Bog poverni vsem dobrotnikom in dobrotnicam v našem mestu stoterno, kar so tukaj ubogim otrokom storili! Bog obudi v svoji milosti tudi v prihodnje naši šolski mladosti blagih dobrotnikov!

— „Jezičnik,“ ali pomenki o slovenskem pisanji, ki ga je snoval doslej pet let učeni g. prof. J. Marn, in je v začetku preteklega leta hotel že omolkniti, se nam je vendar še ohranil. Kakor je bravcem „Učit. Tovarša“ znano, je spremenil nekoliko svojo podobo, in v dobri, mimo prejšnje še bolj doveršeni obliki razkazuje tesno zvezo med staro in novo slovenščino, ter učí, kako naj se novoslov. jezik množi in olikuje po starem. Razgovori se versijo po Fr. Miklosičevem vélikem staroslovenskem slovarju l. 1862. - 1865., in za stsl. glasove, za ktere v novoslovenščini nimamo lastnih čerk, se rabijo posebna znamenja tudi po Miklosičevi velévi, da se na pr. *ę* naj bere kakor *en*, *ą* kakor *on*, *ı* na kratko kakor v besedi *sit*, *ü* kakor v besedi *kes*, *ê* kakor naše *e* v besedah *vest*, *lep*, *y* skoro tako kakor nemški *ü* ali česki *y* (Prim. „Uč. Tov.“ 1868. l. 2. str. 21). Dosedanji razgovori segajo do čerke *L*, in se dobivajo v nekaj malo iztisih tudi posebej pri bukvarju g. Gerberju. Obsirniše razjasnenje teh pomenkov se bode dalo na koncu. Želeti je, da bi ljubitelji slovenskega jezikoslovja pospeševali to početje, katero mnogo koristiti utegne zlasti šolski mladini, pa tudi starejim Slovencem, da boljše umevajo sedanje na podlagi nekdanje slovenščine olikano pisanje.

— Artistično-litografični inštitut gosp. Ant. Hartinger-ja na Dunaju je po nasvetu naše kmetijske družbe gosp. Janezu Zalkarju, dobroznanemu pisatelju kmetijskih knjig, izročil prestavo nemških razjasnil v slovenski jezik lepe knjige, ki v podobah predstavlja kmetijsko-gozdarsko gospodarstvo. To delo, za šolo in domač poduk pripravno, bode kmalu dodelano, in kakor gosp. Hartinger piše odboru kmetijske družbe, je presvitli cesar iz lastne blagajnice podariti blagovolil velik znezek, da se šolam vseh dežel iz tega denarja brez plačila pošiljajo te podobe.

— (Zahvala.) V dolžnost si štejem, da se javno zahvaljujem vsem blagim dobrotnikom in dobrotnicam za njih bogate milodare in nevtrudljivo marljivost, po kateri so pripomogli, da je bilo letos obdarovanih 32 otrok naše šole, bivajočih v št. Jakobski in trnovski fari. Spolnovaje to svojo dolžnost tudi v prihodnje priporočam našo ubogo mladino blagosrčnim dobrotnikom in dobrotnicam v našem mestu.

Janez Rozman,

zač. ravnatelj mestne glavne šole pri sv. Jakobu v Ljubljani.

— Dunajski časopisi pišejo sedaj mnogo o postavi šolskega nadzora, in pravijo, da se je bati, da vlada ne bode poterdila vsega, ker so zahtevali nekteri deželni zbori. Tako je, n. pr. tiroljski deželni zbor marsikaj sklenil, kar se nikakor ne vjema s postavo 25. maja preteč. l. Tudi kranjski deželni zbor je s tiroljskim, akoravno ne po vsem, vendar zeló na enaki poti, da se namreč cerkvi dovoljuje več, kakor kaže postava 25. maja preteč. l. V drugih

krajih pa so deželni zbori na nasprotni strani od vladinega predloga tudi predaleč zašli, da bi se jim moglo ugajati. Kaj bo o vsem tem vlada ukrenila, bomo kmalu izvedeli.

— G. Jož. Vogriču, prejšnjemu vodju c. k. normalke v Gorici, je presvittli cesar podelil zlati zasluženi križec s krono.

— Prišle so še pred prazniki na svetlo naznanjene „Cerkvene pesmi“, ki jih je za petje postavil Fr. Gerbec, in obsegajo te le pesmi z lepimi cerkvenimi napevi: „Sveti večer“ („Poglejte čudo se godi“, Bl. Potočnikove bes.), „Sveti večer“ („Zveličar preljubi je prišel na svet“, A. Praprotnikove bes.), „Molitev“ (Iz globine, A. Praprotnikove bes.), „Pred sv. obhajilom“ („K tebi, k tebi“, Radoslavove bes.), „Po sv. obhajilu“ („Serce v milih čutih“, T. Zupanove bes.), „Jezus moje želje“ („Kje je Jezus“, A. Namretove bes.), „Hrepenenje po Jezusu“ („Prijetelji, povejte mi“, J. Virkove bes.), „Jezus sladko imé“ („O Jezus presladko imé“, J. Bilčeve bes.) Priporočamo te pesmi vsem pevcem in orglavcem, ki ljubijo lepo cerkveno petje. Pri g. skladatelju ta zvezek velja 50 kr. — pri bukvarjih pa bode drajši.

— Slavno c. k. ministerstvo za poduk je tukajšnji privatni glavni šoli gosp. Alojzija Waldherr-ja podelilo javno pravico.

Učiteljsko društvo na Kranjskem.

K učiteljskemu društvu so pristopili gg.: Andrej Praprotnik, Leopold Belar, France Raktelj, Matej Močnik, vsi učitelji v mestni glavni šoli v Ljubljani; Mihael Lazar, ravnatelj v glavni šoli v Kranji; Gregor Arko, učitelj v Trebnem; Ivan Cetelj, učitelj v glavni deški šoli v Škofjiloki; Ivan Tomšič, Janez Eppich, Mihael Putrè, Jakob Schott, France Gerkman, France Lesjak, Jožef Stupar, vsi učitelji v c. k. normalki v Ljubljani; Jožef Klemenčič, katehet v c. k. normalki v Ljubljani; Alojzi Waldherr, imetnik privatne glavne šole v Ljubljani; Leopold Armič in Andrej Pernè, učitelja v tej šoli; Luka Jeran, vrednik „Zgodnje Danice“; Jožef Marn, c. k. profesor v Ljubljani; France Kenda, učitelj v Semiču; Peter Cebin, učitelj v Kranji; Janez Brezic, učitelj v Leskovcu; R. Milic.

Listnica. G. A. K. v košanski dolini: Vaš dopis nam je všeč, vendar ga še sedaj iz mnogih vzrokov ne moremo natisniti. Ne pričakujmo še sedaj skoro nemogočih reči! — Nekterim drugim gg. dopisnikom: Prosimo, nikar ne bodite hudi, če vsakemu vsega ne natisnimo, ker ni zanimivo in za tisk pravno vse, kar se posamesnemu dobro dozdeva. G. M. v R.: Obljubili ste nam za novo leto kaj; prosimo! G. J. L. W. pri sv. Kr.: Vaši napevi so hranjeni pri vredništvu „Uč. Tov.“; radi bi bili že ktere iz med njih natisnili, ko bi nam ne manjkalo časa in denarja za dragi notni tisk. „Tovars“ ima za take stroške še vse premalo materialne podpore. G. Fr. L. na Lr.: Kakor ste poslali, je prav.

Pervi list „Uč. Tov.“ pošljemo še vsem dose-danjim čast. g. g. naročnikom, ter prosimo, da bi se do 15. t. m. oglasili vsi, ki hočejo „Tov.“ še dalje prejemati. Učitelji, domoljubi, podvizajte se!

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.